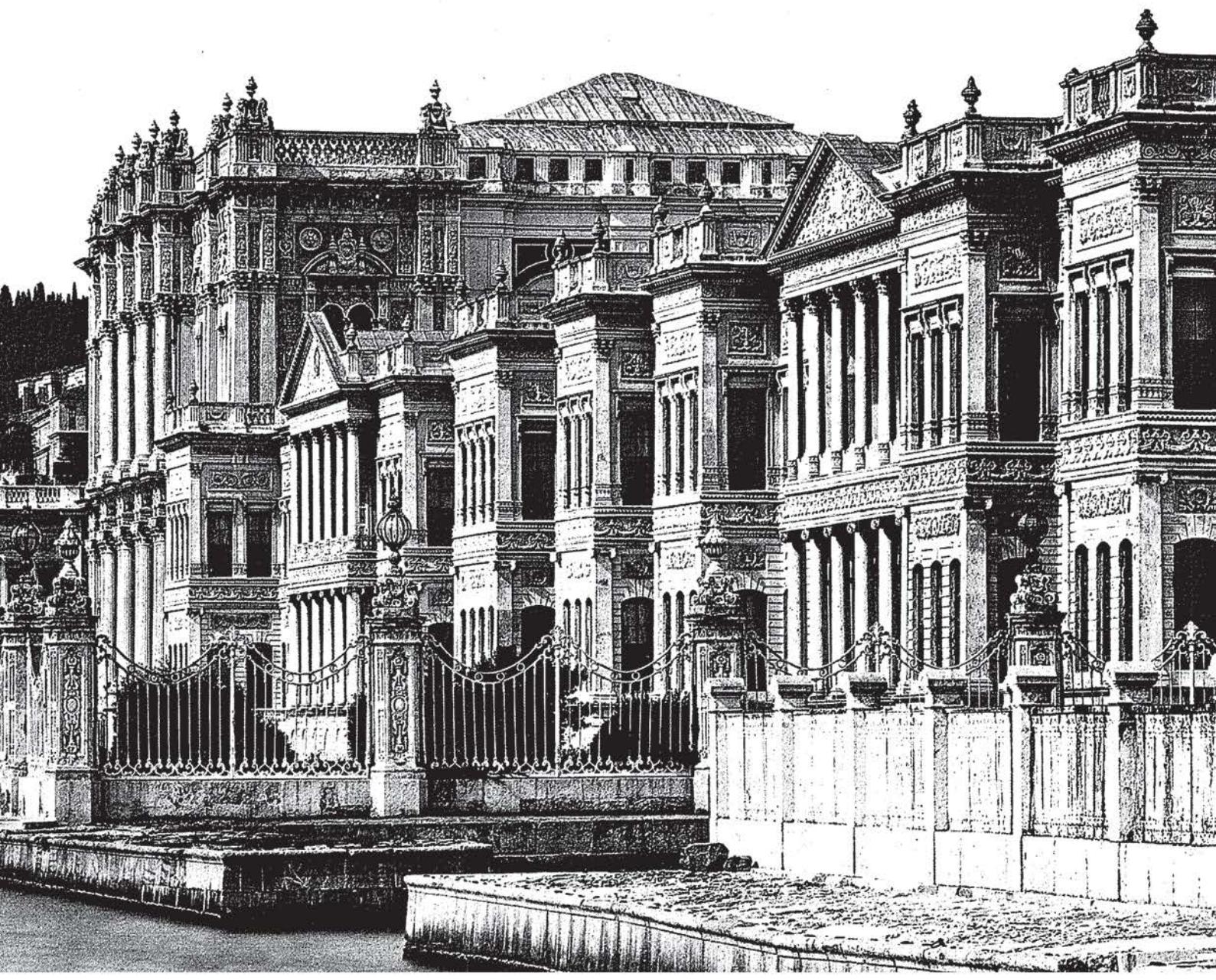

ms

MILLI SARAYLAR

1128 N 1884-1984

19. Yüzyıl Osmanlı Saraylarında Fransız ve Yıldız Porselenleri

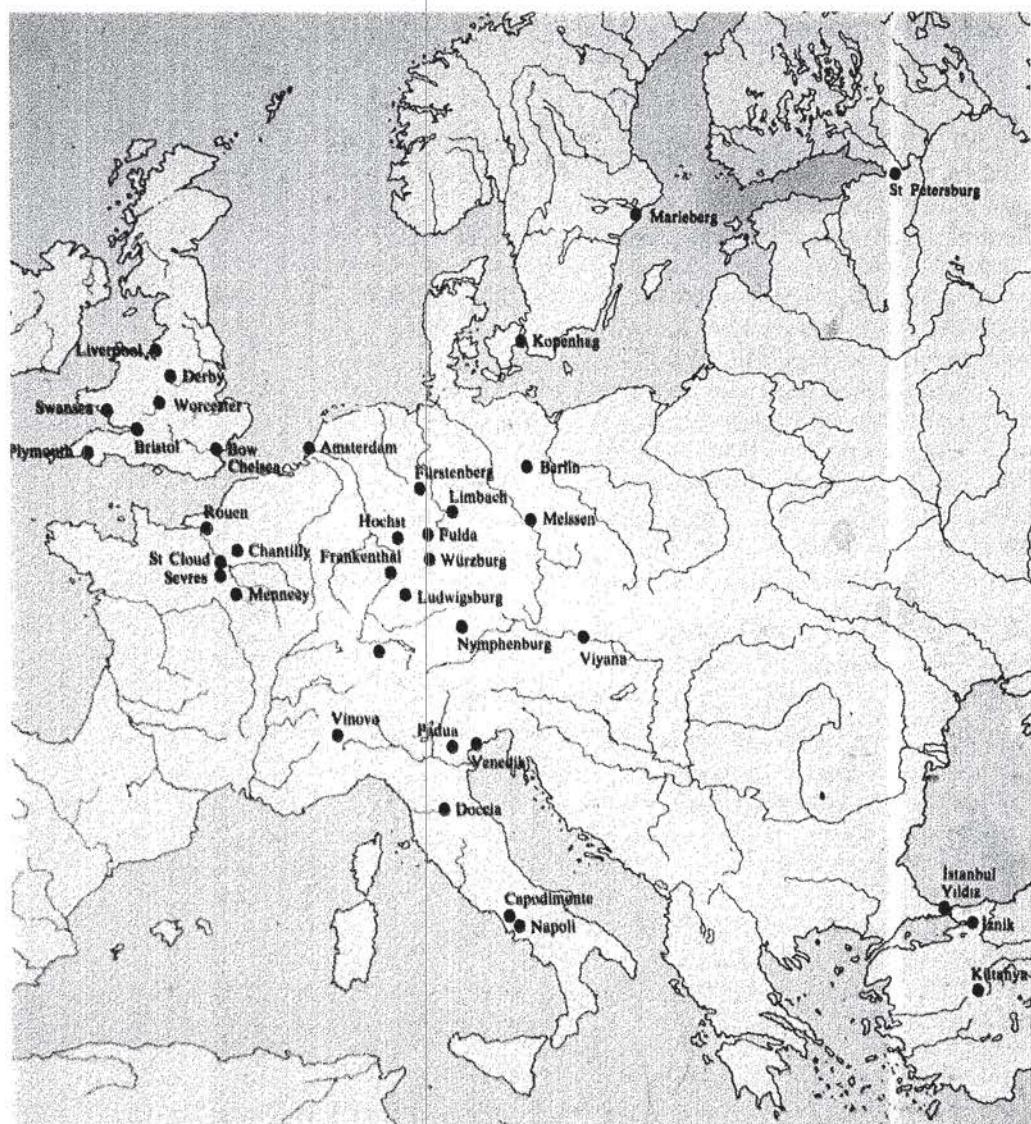
Adını, Afrika ve Asya'nın bazı bölgelerinde bulunan, beyaz küçük bir deniz salyangozu olan Porcellana'dan alan porselen, "deniz kabuğu" ya da "incinin yaratıcısı" anlamına gelmektedir. Parlak beyaz ve yarı saydam kabukla olan benzerliğinden ötürü, topraktan yapılmış olan bu ince sanat eserlerine porselen denmiştir.¹

Temel olarak iki maddenin Kaolin ve Petuntse karışımından elde edilen ilk gerçek porselen Çinliler tarafından ve olasılıkla Tang Hanedanlığı döneminde (618-907) yapılmış ve ilk kez Çin'de üretilmiş olması nedeniyle "Çini" yada "Çin İslisi" gibi terimlerle adlandırılmıştır.² Çince "Yüce Dağ" anlamına gelen kaolin (kao-ling)³, feldspat mineralinin (molekül ya da zincir) kırılması aşamasında oluşan saf beyaz bir kildir.⁴ "Petuntse" ise hertürlü seramikte özellikle porselen hamurunda %50 kullanılan ve sadece Çin'de bulunan bir feldspatdır.⁵

Yapıldıkları temel maddedeki farklılığa göre Sert Hamurlu, Yumuşak Hamurlu ve Bone-China olarak üç gruba ayrılan porselenin gerçek ya da doğal porselen olarak da adlandırılan sert hamurlu olanı, porselen yapımcılarının her zaman için kullandıkları bir model ve ideal malzeme olmuştur. Bu tür, ilk kez Çinliler tarafından kaolin ve petuntse karıştırılarak geliştirilmiş bir porselen türüdür. 1708'de Almanya'da beyaz kilin ortaya çıkmasından sonra, ilk sert hamurlu porselen 1710'da, Alman kimyacı Johann Friedrich Böttger ile Fizikçi Ehrenfried Walther von Tschirnhausen'un Meissen yakınlarındaki Albreschburg Şatosu'nda yaptıkları uzun deneyler sonucu bulunmuştur. Yumuşak hamurlu porselen ise Çin'in sert hamurlu porselenini taklit etme çabaları süreci içinde Avrupa'da geliştirilmiş bir türdür. Bu tür porselene bazen yapay porselen de denir. Bu malzemeyle deneyler yapan kişiler çeşitli maddeler kullanmışlar nihayetinde saf kil ve camsı maddelerin karışımıları kullanarak yumuşak hamurlu ince porseleni geliştirmiştirlerdir. Bir diğer porselen çeşidi olan Bone China ise feldspatlı karışımı kemik tozu eklerek üretilen porselen çeşididir. Genellikle "China" adıyla bazen de "İngiliz China" olarak adlandırılır. İyi cinsten bir camla kristal arasındaki fark seramikle porselen arasındaki fark ile kıyaslanırsa porselen bir anlamda toprak malzeme pişirme tekniğinin kristal olarak nitelendirilebilir.⁶

Porselenin Tang Hanedanlığı döneminde (M.S. 618-907) ilk defa Çin'de ortaya çıktığını biliyoruz. Bu dönemde, King-di-cin Çin porseleninin merkezi haline gelmiştir. Song Hanedanlığı döneminde (960-1279) İmparator Sarayı için kurulan kraliyet fabrikalarında porselen üretimi başlatılmış, 1300'lardan itibaren Çin porselenleri üretimi Jingdezhen şehrinde yapılmıştır.

Ming Hanedanlığı (1368-1644) ve Qing Hanedanlığı (1644-1912) dönemlerinde üretilmiş olan birçok porselen, sanat değeri yüksek hazineler olarak bilinmektedir. Ming hanedanlığı döneminde porselen üreticileri, ünlü sıralı mavi-beyaz porselenleri yapma sanatında mükemmel bir seviyeye ulaşmışlardır. 1100'lerde porselenin yapılış sırrı Kore'ye ve 1500'lerde Japonya'ya yayılmıştır.

1 Avrupa Porselen Merkezleri Haritası.

1100'lerde tüccarlar, Çin porselenini büyük hayranlık kazandığı Avrupa'ya getirmiştir. Bazı kaynaklara göre ise porselen ilk defa Venedikli gezgin Marco Polo tarafından 1295 yılında Çin'den Avrupa'ya getirilmiştir. Başlangıçta çok nadir bulunup çok pahalı olduğundan sadece asiller tarafından alınabilen Çin porselenleri 1600'lerde, halk tarafından da alınır hale gelmiştir.⁷

1700'lerde Avrupa'nın çeşitli yörelerinde üretilen porselenler artık Çin porselenleri ile rekabet etmeye başlamış, Fransa, Almanya, İtalya ve İngiltere Avrupa'da porselen üreten başlıca merkezler haline gelmişlerdir.

Sevres Porselenleri

Sevres Porselen Fabrikası, 1738 yılında Fransa'da Chateau de Vincennes'te XV. Louis'hın mayesinde kurulmuştur. Bu fabrikada, kuruluşundan itibaren ince işçilikli, desenli ve sırlı el yapımı son derece üstün nitelikli porselenler üretilmiştir. XV. Louis döneminde Fransız Kraliyet Ailesi, Sevres Porselen Fabrikası'na yirmi yıl süre ile "Kraliyet Porselen Üreticisi" adı altında üretim yapma hakkını bahsetmiştir. Bu fabrikada ortaklığını bulunan XV. Louis⁸ 1753 yılında özel bir kanunla bu firma dışında porselen imalatını yasaklamıştır. Aynı yıl, kralın isminin baş harfi olan iki adet çapraz "L" harfi, fabrikanın resmi damgası olmuştur. 1753 yılının ikinci yarısında fabrika, Sevresehrine taşınmıştır.⁹ XV. Louis'in en sevdiği gözdesi Madam Pompadour'un, Paris ile Versailles arasında Bellevue'deki yeni sarayına yakın

bir yerde büyük bir bina inşa edilmiş, Kral XV. Louis bütün fabrikayı satın almıştır. Madam Pompadour tam bir porselen tutkunuuydu. Onun için özenle üretilen renk, biçim ve dekorları özel olan eserler "Madam Pompadour" modasının doğmasına neden olmuştur. Bir süre sonra XV. Louis fabrika üzerindeki etkisini kaybetmiştir.¹⁰

Kaolin maddesinin Fransa'da Limoge kenti yakınlarında bulunmasıyla Fransa Avrupa'nın en iyi porselenlerini üretmeyi başarmıştır. Ancak, 1789'da Fransız İhtilali'nin gerçekleşmesi ve neden olduğu gerilim her şeyi değiştirmiştir. Şirket, mali yönden sıkıntıya düştüğü için bir çok açıdan tasarruf yapma gereği duyulmuştur. Bu süreçte, devlete ait tüm varlıklarla el konulmuş ve şirket yönetimine Alexander Brongniart getirilmiş, yeni dizaynlar ve ürünlerin üretilmesi olumlu sonuçlar vermeye başlamıştır.

Böylece fabrika yönetimi kraliyet ailesine olan boyunduruğundan siyirlmiş, ayrıca sır ve kaolin üzerine deneyler yapılarak ayrı bir yatırım da yapılmıştır. Bu başarılı dönemin verdiği hararetle, Sevres Fabrikası porselenlerinin ve dünyanın diğer yerlerinden gelen eserlerin de toplandığı ilk porselen sergisi düzenlenmiştir. 1795 yılına rastlayan Napolyon döneminde ise Napolyon'un zevkine uygun imparatorluk stilinde büyük parçalar üretilmeye başlanmıştır. Bu arada, klasik tarzda gücü simgeleyen ince işlerle süslü eserler de üretilmiştir.¹¹ Sevres Porselen Fabrikası, "Manufacture Imperiale de Sevres" adını almıştır. Bu dönemde, başta İmparatoriçe Josefine olmak üzere dönemin önemli kadınlarının portreleri de yapılmıştır. 1848 Devrimi ile Napolyon Bonapart'ın kardeşi III. Napolyon, Fransa Cumhurbaşkanı olmuş, ardından da kendisini imparator ilan edip ülkede diktatörlük dönemini başlatmıştır. Porselenlere de Napolyon'u simgeleyen taçlı "N" damgasının vurulmasını istemiştir.¹²

Sevres Fabrikası daha sonraki dönemlerde, İmparatorluğun etkisinden kimi zaman uzaklaşarak 19. yüzyılda diğer akım ve isteklerin etkisiyle farklı ürünler de üretilmeye başlamıştır. Bu dalgaların devam edip gitmiştir. Sonraki dönemlerde toplumun gereksinmelemeceğine cevap veren kullanışlı, yeni mutfak alışkanlıklarına ve yemek tarzına uygun kaplar üretilmeye başlanmıştır. "Branagart" gibi tanınmış sanatçılar da Sevres Fabrikasında çalışmıştır. Yıllar geçtikçe Sevres Porselenlerinin gücü ve kalitesi artmış ve Sevres dünyanın en iyi porselen fabrikalarından biri olmuştur.¹³

Yıldız Porselen Fabrikası

Sultan Abdülmecid'in emriyle 1845 yılında Boğaziçi İncirköy'de ilk Osmanlı porselen fabrikası inşa edilmiştir. Bu fabrikanın "Eser-i İstanbul" damgasını taşıyan eserleri Avrupa porselenleri ile rekabet edemediği için 1870'lerde kapanmıştır.¹⁴ Fabrikanın kapanmasından sonra, Sultan II. Abdülhamid Yıldız Sarayı'nın dış bahçesine 1892 yılında bir porselen fabrikası yaptırılmıştır. 1894larındaki depremde ölçüde zarar gören fabrika aynı yıl içinde İtalyan Mimar Raimondo D'Aronco'ya adeta yeniden yaptırılmıştır.¹⁵

Sultan II. Abdülhamid'in sanata olan ilgisi batı ülkelerini görüp, sergileri müzeleri gezmesi ve yeni teknolojilerin ülkeye getirilme isteği, Anadolu'nun yüzyıllar boyunca geliştirilmiş olduğu çini ve seramik sanatının yeniden canlandırılması düşüncesi, fabrikanın yapılmada etkili olmuştur.

Ayrıca, Fransız Büyükelçisi Paul Cambon'un Yıldız Porselen Fabrikası'nın kuruluşundaki önemli katkıları göz ardi edilemez.¹⁶ Fabrikanın kuruluşunda gerekli olan ileri teknoloji, her türlü malzeme ve kalıp Fransa'daki Sevres ve Limoge Fabrikalarından getirilmiştir. Sevres Porselen Fabrikası'ndan gelen ustalar ve çini imalat mühendisleri ile üretmeye geçen fabrika, ilk ürünlerini 1894 yılında vermiştir.

Fabrikanın ilk müdürü "Date" isimli bir Fransızdır. Milli Saraylar Arşiv araştırmalarında ortaya çıkan bir belgede Yıldız Porselen Fabrikası'nın ilk müdürü "Date" ile yapılan bir anlaşma metni bulunmaktadır.¹⁷

Fabrikanın daha sonraki imalat müdürü "Pierre Tharet" adlı bir mühendistir. Pierre Tharet'in en büyük başarısı yerli kaolinle (toprakla) porselen üretebilmektedir. Bu dönemde porselenlerin alt kısımlarına "Türk Toprağı" damgası vurulmuştur.¹⁸

Milli Saraylar Koleksiyonu'nda

Yıldız ve Sevres Porselenleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne bağlı Milli Saraylar Koleksiyonu'nda bulunan porselenleri, üç ana grupta inceleyebiliriz: Türk, Avrupa ve Uzakdoğu porselenleri. Türk porselenleri grubuna giren Yıldız porselenleri geneliksel Türk sanatı ile Batı sanatının bir sentezi niteliği taşıır ve Milli Saraylar Porselen Koleksiyonu'nda özel bir yere sahiptir. Fabrikanın kurulduğu ilk yıllarda üretilen eserler, Fransız porselenlerinin etkisinde kalmıştır. Özellikle gövde kısımlarında bu etki açıkça görülmektedir. Fransız Sevres porselenlerinde zemin renkleri genellikle sıra altı koyu mavi, koyu pembe, sarı ve turkuazdır. Altın varak bol miktarda kullanılmıştır. Kabartmalı çiçekler, buketler, girandalar, kuş resimleri, eros figürleri yağlıboya tablo görünümündeki olağanüstü resimli panolar, Fransız porselenlerinin karakteristik özelliğidir. Milli Saraylarda Fransız etkisiyle yapılmış porselen örneklerinde yine aynı renk ve benzeri çiçek ve kuş motiflerinin, girandaların kullanıldığılığını görmekteyiz. Ancak pano resimlerinde kullanılan manzaralar, Osmanlı geleneklerine ve beğenisine uygun olarak yapılmıştır. Yıldız Porselen Fabrikası'nda, baş ressam olarak çalışan Halid Naci'nin Milli Saraylar Porselen Koleksiyonu'nda çok değerli eserleri bulunmaktadır. Bahriyede öğrenci iken垫isha'nın özel emri ile Sanayi-i

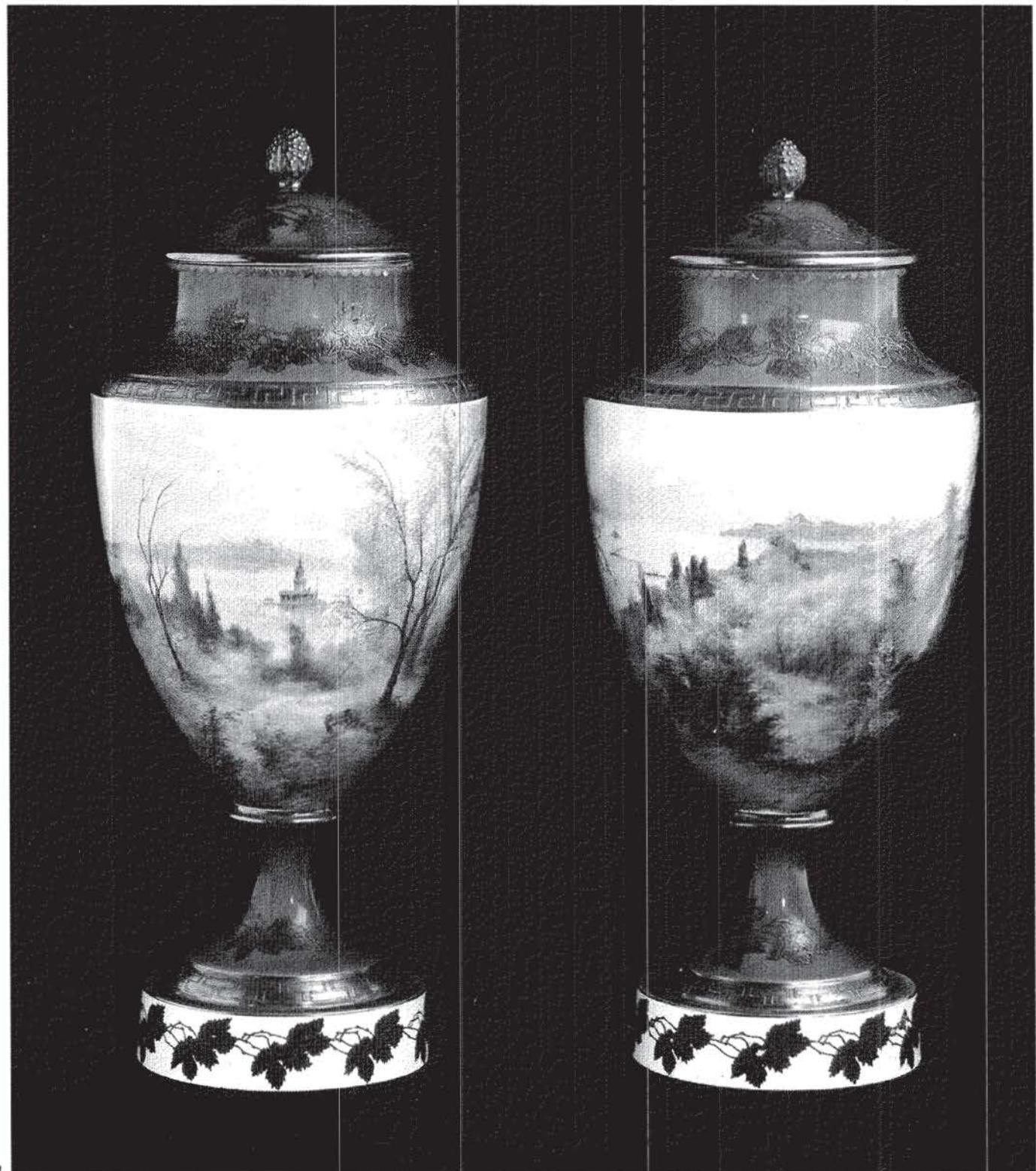

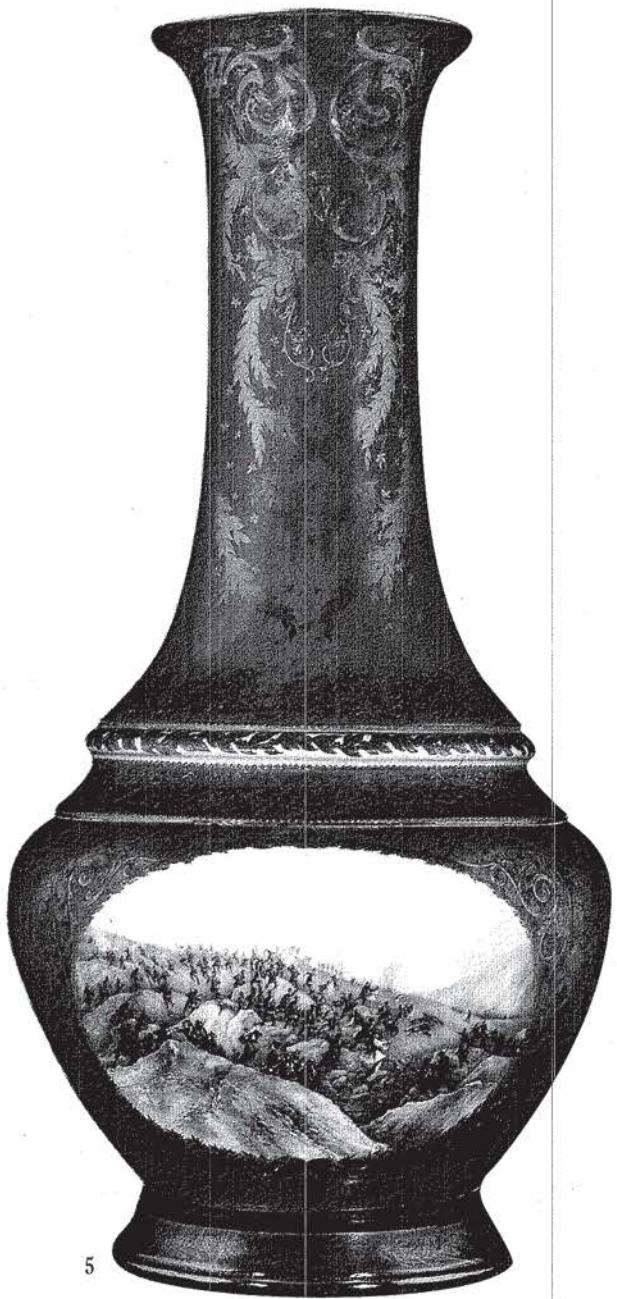
Nefise Mektebi'nin resim bölümünde devam eden ve 1893 Kasım ayında diplomasını alan Halid Naci yetiştirmek üzere Sevres Porselen Fabrikasına gönderilmiştir. Burada çini ressamlığı öğrenen Halid Naci, Yıldız Porselen Fabrikası Baş Ressamlığına atanmış, fabrika-nın resim ve süsleme işlerini uzun yıllar idare etmiş, bir çok esere imzasını atmıştır.¹⁹ Dolmabahçe Sarayı Medhal Salon'da bulunan 11/30 Env. No'lu vazo bu nadide eserlerden birisidir. Turkuaz zeminli vazo allığıyla dört parçadan oluşmaktadır. Ağız ve boyun kısmı altın varaklı vazonun gövdesinin üzerinde bir orman manzarası içinde hayvan ve insan fi-gürleri yer alır. Diğer bir eser 11/40 Env. No'lu vazodur. Dolmabahçe Sarayı Medhal Sa-

2 Halid Naci imzalı Yıldız Porseleni
vazo, Env. No. 11/30.

3 Halid Naci imzalı Yıldız Porseleni
vazo, Env. No. 11/40.

4 Yıldız Porselen vazolardan sağdaki
Halid Naci imzalıdır.
Env. No.11/241-242.

5 A. Nicot imzalı Yıldız Porseleni vazo,
Env. No. 11/1617.

6 A. Nicot imzalı Yıldız Porseleni vazo,
Env. No. 11/41.

İon'da bulunan oval gövdeli, uzun boyunlu ve iki kulplu vazonun gövdesinde altın varaklı madalyonlar içinde, Göksu deresi ve bir manzara görülmektedir. Dolmabahçe Sarayı, 14 nolu Yazı Mahalli'nde bulunan, kapaklı boyun ve kaide kısmı turkuaz renkli, altın yaldızlı, 11/241-242 Env. No'lu bir çift vazonun²⁰ üzerine İstanbul manzaraları resmedilmiştir. Tarihi yarımadanın ve Kız Kulesi'nin uzaktan görüldüğü vazo "Halid" imzalıdır.

Ayrıca Türk ressamlarla birlikte çalışan

Fransız ressam A. NICOT'un eserleri de Yıldız Porselen Fabrikası yapımı çok özel parçalar arasındadır. Dolmabahçe Sarayı Medhal Salonu'nda bulunan vazo (Env. No. 11/41), oval gövdeli uzun boyunlu ve iki kulpludur. Vazonun dip bölümünden çıkan altın yıldızlı yapraklardan oluşan gövdenin ortasında Topkapı Sarayı Bab-üs-Selâm Kapısı diğer yüzdünde Fenerbahçe Feneri resmedilmiştir. A. NICOT imzalı bir diğer eser grubu ise (Env. No. 11/273-274) Dolmabahçe Sarayı 6 No'lu Oda'da bulunan bir çift vazodur. Oval

7 A. Nicot imzalı Yıldız Porseleni vazolar, Env. No. 11/273-274.

8 Sevres Porseleni vazو,
Env. No. 11/608.

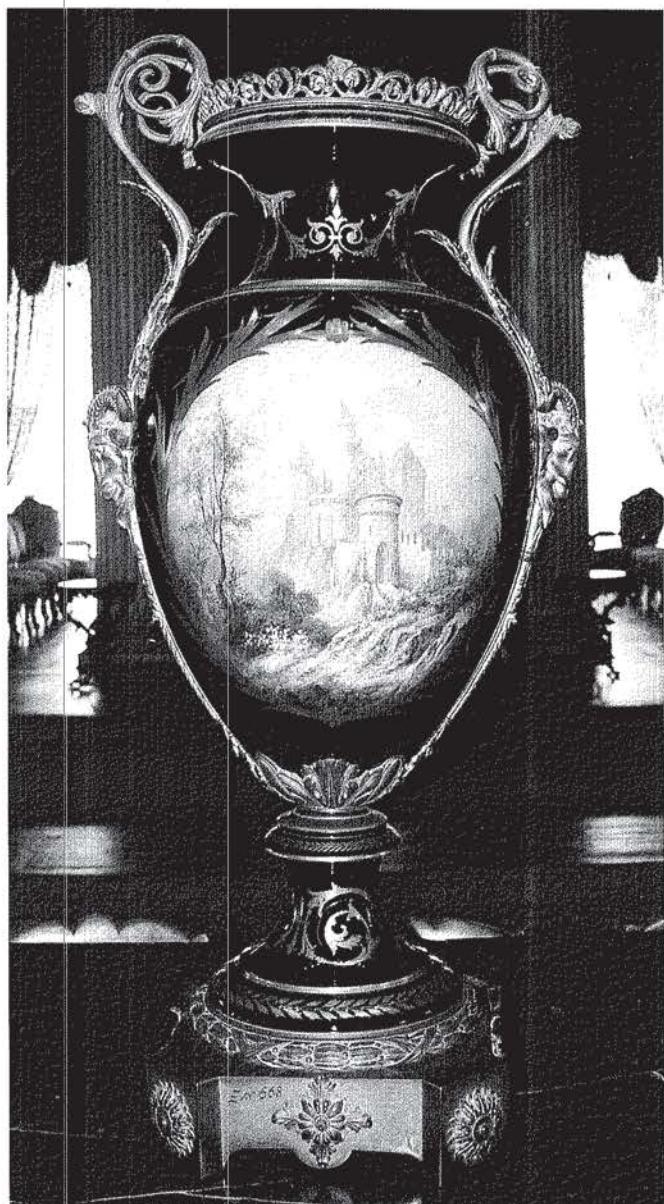
9-10 Sevres Porseleni vazonun ön ve arkası
yüzü, Env. No. 11/558.

formlu, kapaklı altın yıldızlı olan vazoda, kır manzarası içinde bir genç kız figürü resmedilmiştir.²¹ 11/1617 Env. No'lu Nicot imzalı bir diğer vazo örneği ise, geniş gövde-li silindir boyunlu ve kiremit zeminlidir. Gövde üzerindeki panoda Türk ve Yunan Savaşı betimlenmiştir.

Milli Saraylar Porselen Koleksiyonu'nda Sevres porselenleri de önemli bir yer tutar. Dekoratif amaçla kullanılan vazolar yanında yemek takımları da dikkat çekicidir.

Dolmabahçe Sarayı Süfera Salonu'nda bulunan Sevres Porseleni Vazolar (Env. No. 11/608, 11/558) altın yıldızlı bronzdan dört ayaklı kaide üzerine otururlar. İki yanındaki kıvrık dallar kulpları oluşturur. Dal ve yaprakların arasında mitolojik figürler yer alır. Vazoların zemini "Bleu Lapis" lacivert renktedir. Vazoların ön ve arka yüzeylerinde değişik sahneler resmedilmiştir. Bu vazolardan birinin bir yüzünde Fransız askerlerinin önünde eğilen düşman askerlerinin görüldüğü savaş sahnesi, diğer yüzünde ise doğa manzarası içinde bir şato yer alır. Diğer vazonun

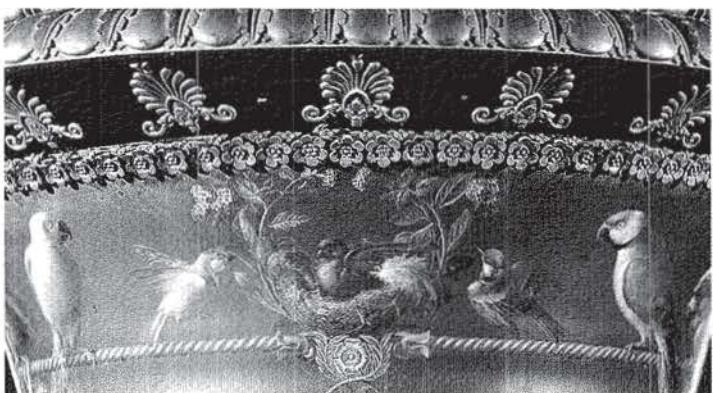
bir yüzünde süvarileri uğurlayan halk, diğer yüzünde ise yine bir doğa manzarası ve şato resmedilmiştir. Vazoların ağız kısmında Sevres Porselen Fabrikası'nın kraliyet arması sayılan birbirine düğümlü çapraz "L" harfinden oluşan damgası vardır. İç kısmında bulunan harflerle vazoların 1779 yılına ait olduğu yazılıdır. Vazoların biri savaş sahneleri ile tanınan J. Morin (1754-1787), diğeri ise P. Phillipot imzası taşıır. Sevres porselenlerine değişik bir örnek de (Env. No.11/1319) iki köpeği tutmakta olan bir erkek figürü heykelidir. Kenarında L Sevres yazılı heykelin alt kısmında lacivert renkte oval formlu bir kaide bulunur. Kai- denin iç kısmında DORE A SEVRES 97 damgası vardır. Bu damgayı 1897 yılına yani III. Cumhuriyet Devrine tarihlendirmek mümkündür. Sevres porselenlerinin bir diğer örneği Beylerbeyi Sarayı I No'lu Salon'da bulunur. Vazo (Env. No. 3/442) oldukça büyük bir saksı şeklindedir. Zemini koyu lacivert ve kahverengi vazonun gövdesinin üzeri bitki ve hayvan motifleriyle süslüdür. Ağız kenarının iç

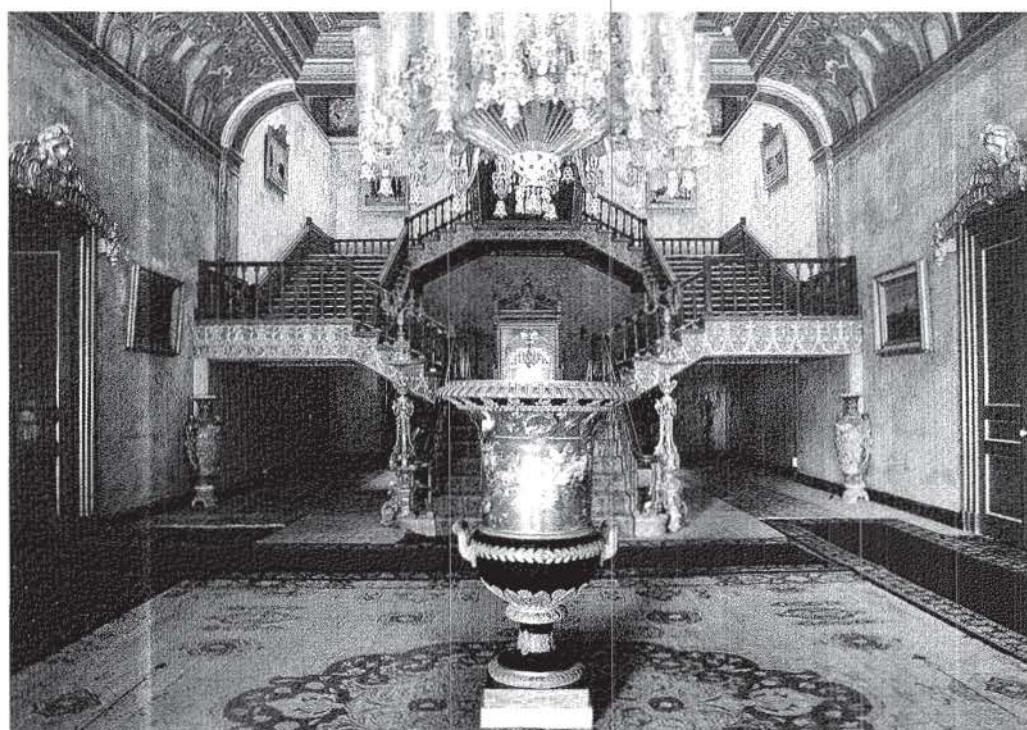
11

12

13

14

11 Sevres Porseleni heykel,
Env. No. 11/1319.

12-13 Sevres Porseleni vazodan detaylar.
Env. No. 3/442.

14 Sevres Porseleni vazo,
Env. No. 3/442.

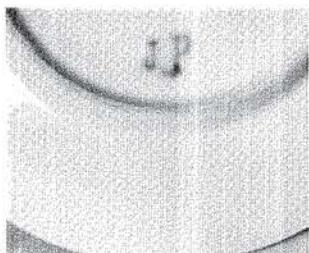

15 Sevres Porseleni vazolardan biri,
Env. No. 11/14-24.

16 JP damgali kupa tabağının arkası
yüzü, Env. No. 58/5387.

17 JP damgali kupa ve tabağı,
Env. No. 58/5387.

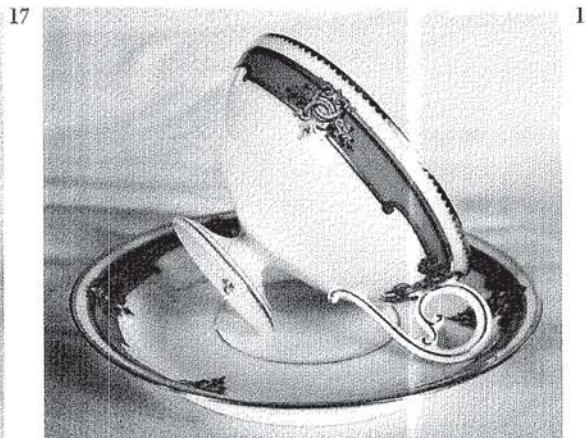
18 JP damgali çay fincanı ve tabağı,
Env. No. 39/2.

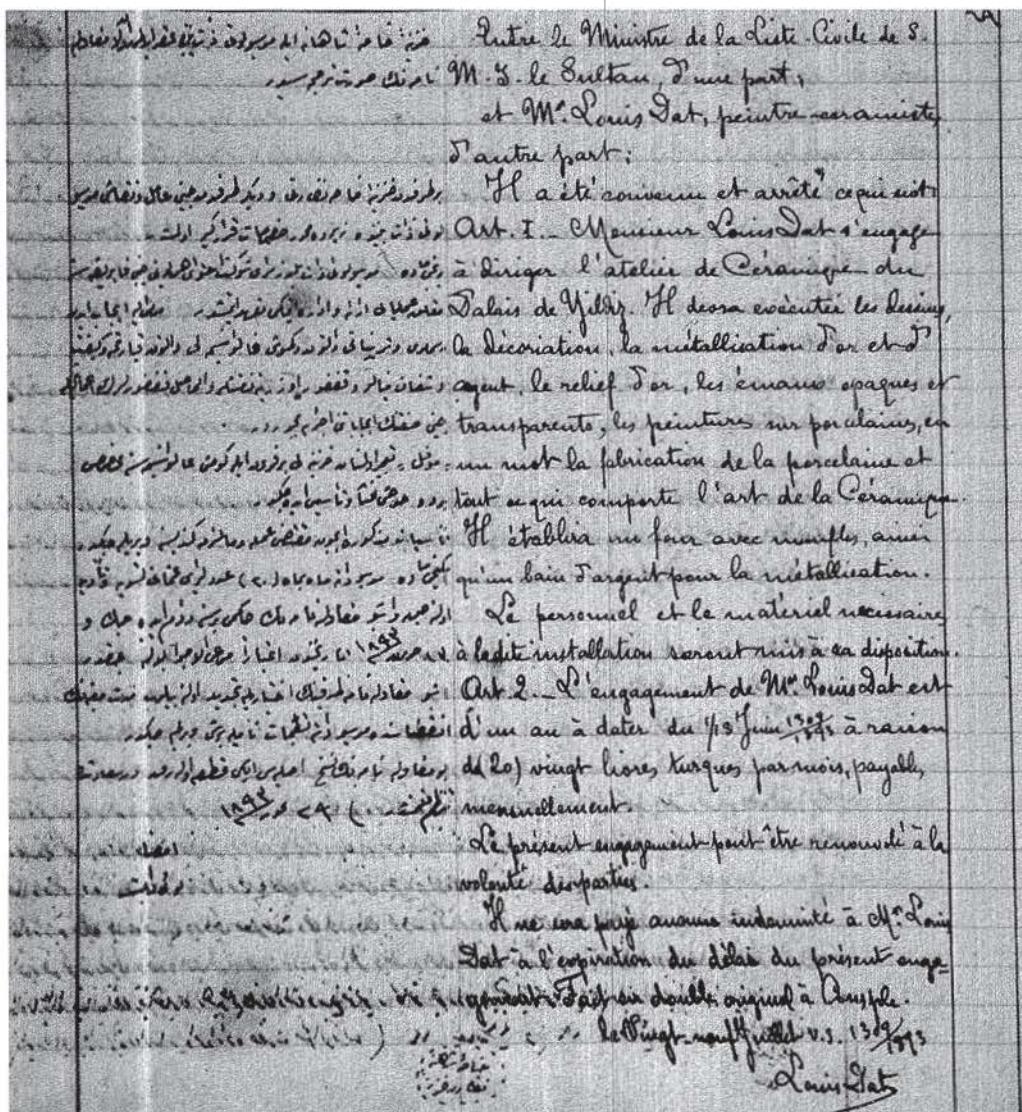

kısmında bulunan damgadan vazo X. Charles (1824-1830) dönemine tarihlenir.

Sevres koleksiyonuna ait diğer örnek de Dolmabahçe Sarayı Medhal Salon'da bulunan (Env. No. 11/14-24) Sultan Abdülmecid tuğralı bir grup porselen vazodur. Bu porselenlerin çok sayıda ve tuğralı olması sipariş üzerine yapıldıklarını göstermektedir. Lacivert zeminli vazoların iki yanında kulp görünümlü, bronzdan kıvrık yapraklar bulunmaktadır. Vazonun ağızından çıkan çiçek ve tomurcuklardan meydana gelen dallar mumlukları oluşturur. Üzerlerinde herhangi bir sanatçı imzası yoktur. Sevres Fabrikası'ndan ayrılan bir grup sanatçının Fontainebleau'da kurduğu "J.P." Jacob Petit isimli bir fabrika bulunmaktadır. Kısa süren geçmişi sırasında, fabrikanın sipariş üzerine Osmanlı İmparatorluğu beğenisine hitabeden eserler ürettiği bilinmektedir. Burada üretilen porselenlerin bir kısmı kendinden kabartmalı, bitkisel motifli ve bol yıldızlıdır. Form olarak genellikle büyük vazolar, çiçeklikler, kupalar, kaseler ve ibrikler görülmektedir. Milli Saraylar porselen koleksiyonunda, Fontainebleau'daki imalathanede 1796'dan sonra yapılmış J.P. (Jacob Petit) markali kapaklı ve tabaklı kupalar, aşure testileri, kaseler, ibrikler ve vazolar bulunmaktadır. Env. No'su 58/5387 olan kupa; kapaklı ve tabaklıdır. Tümü mavi zemin üzerine altın yıldızlıdır. Rokoko tarzı motiflerle süslenmiştir. Yine kapağın gül for-

munda altın varaklı tutamak kısmı bulunmaktadır. Mavi renkte ve J.P. damgalıdır. J.P. damgali bir diğer örnek ise Env. No'su 39/2 olan çay fincanı ve tabağıdır. Fincan ve tabağı beyaz zemin üzerine kenar kısımları pembe renkli ve altın yıldızlı, yaprak motifi bordürüldür.²²

19 MSHHA, 4715 sayılı belge.

MİLLÎ SARAYLAR HAZİNE-İ HASSA ARŞİVİ

DEFTER 4715 SAYFA 39'DAKİ BELGENİN TÜRKÇE TERCÜMESİ

Bir taraftan Hazine-i Hassa Nezareti diğer taraftan Çini Nakkaş ve Amili (imalatçısı), Mösyö Lui Dat beyinde (arasında), ziirde (altda), muharrer (yazılı), bususat, karargir olmuştur (kararlaştırılmıştır),

I. Madde: Mösyö Lui Dat Yıldız Sarayı Çini Fabrikası'na mutallik (ilgili) ameliyatla (işlem) işler, irae (gösterecek) ve idare etmeyi taahhüt (garanti) etmiştir. Mumailyeh (adı geçen) icap eden resimleri ve tezzyinatı altın ve gümüş galvanizli (kaplamalı) ve altın kabartma ve keyfiyet ve fahfur (porselen) üzerine naklılar velhasıl fahfurların imali ile çini sıfatının icabını icraya mecburdur. Mofil (Frs. Moufile (Porselen Fırın)) tabir olunan hazzneli bir fırın ile gümüş salvanızmsine, mahsus yerde havuz inşaa ve tesis edecekdir. Tesisati meskure için muktezi (gereken) amele (işçi) ve malzeme kendisine verilecektir.

II. Madde: Mösyö Dat'a Mah be mah (aydan aya) 20 adet lirayı Osmani tesviye ve tediye (ödenecek) olunacak ve işbu mukavelenamenin hükmü bir sene devam edecek. 13 Haziran 1893 tarihinden itibaren Meriyül icra olacaktır. İşbu mukavelename (sözleşme) tarafeyinin ihtiyacı ile tecidid (yenilenecektir) olunacaktır. Müddeti meskurenin (adı geçen) iddia-sında Mösyö Dat'a teslimata..... 29 Temmuz 1893 nezareti Hazine-i Şahane adına

İmza

Lois Dat

NOT: Bu belgede Lois Dat'la yapılan sözleşmenin Fransızcası da yer almaktadır.

Sonuç olarak, Osmanlı'larda 19. yüzyılda, batı eserlerine ilgi artmış, ve çeşitli Avrupa ülkerinden birçok eser satın alınmıştır. Bu eserlerin örneklerini, Milli Saraylar Porselen Koleksiyonu'nda görebiliriz. Batı eserlerine ilginin artması, Yıldız Porselen Fabrikası'nın kurulduğu ilk yıllarda da etkili olmuştur. Başlangıçta, Fransız etkisiyle yapılan, zamanla Osmanlı zevk ve geleneklerine uygun olarak doğu batı sentezi içinde yorumlanan eserlerimiz, bugün Milli Saraylar Porselen Koleksiyonu'nda özenle korunmakta ve porselen tarihimizin izlenmesi açısından çok özel sanat eserleri sıfatını taşımaktadırlar.

DİPNOTLAR

- 1 Önder Küçükerman, *Yıldız Çini Fabrikası*, İstanbul: Sümerbank, 1981, s. 18.
- 2 "The History Of Porcelain", www.rauantiques.com/articles.asp
- 3 Hüseyin Kocabas, *Porselencilik Tarihi*, Bursa: Yeni Basimevi, 1941.
- 4 "The History Of Porcelain", www.rauantiques.com/articles.asp
- 5 İlgen Akçaylı, "Porselenin Dekoratif Değeri", *I. Ulusal El Sanatları Sempozyumu*, İzmir: 1984, s. 50.
- 6 "The History of Porcelain", www.rauantiques.com/articles.asp, (Çev.: Nil Önder).
- 7 Sezer Tansuğ, "Türk Porselen Sanayinde Müstesna Bir Olay", *I. Ulusal El Sanatları Sempozyumu*, İzmir: 1984, s. 389-395.
- 8 Jutiht B. Gura, *The Sevres Porcelain Manufactory Brongriart and the Triumph of Art*, www.antiquesandthearts.com/archieve/sevres.htm, (Çev.: Nil Önder).
- 9 Filiz Kayalı, "Zirvedeki Porselen Sevres", *Antik Dekor*, Sayı: 29, (Mart-Nisan 1995), s. 70.
- 10 Ateş Arcasoy, "Sevres ve Paris Porselenleri", *Antik Dekor*, Sayı: 59, (Haziran-Temmuz-Ağustos 2000), s. 77.
- 11 Jutiht B. Gura, *age*.
- 12 Filiz Kayalı, agm.
- 13 Jutiht B. Gura, *age*.
- 14 *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, (Ed.: E. İhsanoğlu), c.II, İstanbul: IRCICA, 1998, s. 477.
- 15 Nedret Bayraktar, "Yıldız Porselenleri", *Milli Saraylar Koleksiyonu'nda Yıldız Porseleni*, İstanbul: 1998, s. 22.
- 16 "Yıldız Çini Fabrika-i Hümâyunu ve 110 Yılık Porselen Koleksiyonu", *Antik Dekor*, Sayı: 70, (Nisan-Mayıs 2002), s. 79.
- 17 Milli Saraylar Hazine-i Hassa Arşivi, Defter No: 4715, Sayfa 39.
- 18 Ateş Arcasoy, "Türkiye Cumhuriyeti'nin 75. yılında Yıldız Porselen Fabrikası", *Antik Dekor*, Sayı: 49, (Kasım-Aralık 1998), s. 48-49.
- 19 Önder Küçükerman, "Türk Sanayi ve Tasarım Tarihi İçinde Yıldız Çini Fabrika-i Hümâyunu ve TBMM Milli Saraylar Koleksiyonu'ndaki Eserler", *Milli Saraylar Koleksiyonu'nda Yıldız Porseleni*, İstanbul: 1998, s. 17.
- 20 Semra Karakaşlı, "Milli Saraylar'da Yıldız Porselen Koleksiyonu", *Milli Saraylar Koleksiyonu'nda Yıldız Porseleni*, İstanbul: 1998, s. 58.
- 21 Semra Karakaşlı, *age*, s. 54.
- 22 Ateş Arcasoy, "Sevres ve Paris Porselenleri", *Antik Dekor*, Sayı: 59, (Haziran-Temmuz-Ağustos 2000), s. 90.

KAYNAKÇA

- AKÇAYLI, İlgen, *Porselenin Dekoratif Değeri*, Ankara: 1985, s. 34-38.
- ALTUN, Ara, Hakan ARLI, Yıldız DEMİRİZ, Belgin DEMİRSAR, Gönül ÖNEY, Zeki SÖNMEZ, *Çini ve Seramikin Öyküsü*, İstanbul: 1996.
- ANILANMERT, B., Z. RONA, *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, "Porselen", c. III, İstanbul: Yem Yayınları, 1997, s. 1499-1502.
- ARCASOY, Ateş, "Türkiye Cumhuriyeti'nin 75. yılında Yıldız Porselen Fabrikası", *Antik Dekor*, Sayı: 49, (Kasım-Aralık 1998).
- ARCASOY, Ateş, "Sevres ve Paris Porselenleri", *Antik Dekor*, Sayı: 59, (Haziran-Temmuz-Ağustos 2000).
- ATASOY, Nurhan, Julian RABY, *İznik Seramikleri*, Alexandria Press, London: 1989.
- GURA, Jutiht B., *The Sevres Porcelain Manufactory Brongriart and the Triumph of Art*, www.antiquesandthearts.com/archieve/sevres.htm
- İHSANOĞLU, Ekmeleddin, *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, c.II., İstanbul: IRCICA, 1998
- KAYALI, Filiz, "Zirvedeki Porselen Sevres", *Antik Dekor*, Sayı: 29, Mart-Nisan, 1995.
- KIRAÇ, İnan Suna, Loure JAQUEMART SAUSTIEL, *Osmanlı Seramiklerinin Görkemi 16-19 yy.*, Andre Müzesi, Paris.
- KOCABAŞ, Hüseyin, *Porselencilik Tarihi*, Bursa: Yeni Basimevi, 1941.
- KÜÇÜKERMAN, Önder, *Yıldız Çini Fabrikası*, İstanbul: Sümerbank, 1987.
- KÜÇÜKERMAN, Önder, Nedret BAYRAKTAR, Semra KARAKAŞLI, *Milli Saraylar Koleksiyonun'da Yıldız Porseleni*, İstanbul: Milli Saraylar Daire Başkanlığı, 1994.